

PROJEKT MODELOVÉHO TRESTNÍHO PRÁVA CORPUS JURIS A PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

JAROSLAV FENYK

1. CORPUS JURIS, CORPUS JURIS 2000 A JEJICH LEGIMITA V KONTEXTU OCHRANY FINANČNÍCH ZÁJMŮ EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ

Rozpočtové prostředky Evropských společenství byly a jsou považovány za nejdůležitější nástroj evropské politiky. Snad právě proto jsou také jsou označovány jako „zřetelný projev skutečného kulturního dědictví občanů Evropské unie.“¹

Jejich zneužití má zásadní dopad na tvorbu a fungování politických záměrů rozvoje Společenství i Unie. V letech 1991–1995 bylo členskými státy hlášeno více jak 12 000 případů nesprávného použití těchto prostředků, z nichž nejméně polovina měla přímý dopad na rozpočet Společenství. Tak se problematika nesprávného, nezákonného či přímo trestného jednání, směřujícího proti rozpočtovým prostředkům Evropských společenství postupně stala jedním z ústředních témat orgánů Evropských společenství a později Evropské unie. Společenství a Unie dospěly k závěru, že škody nevznikají jen nesprávným používáním dotací, subvencí atd., ale že dochází přímo k citelnému průniku organizovaných zločineckých struktur do sféry rozpočtových prostředků a tedy k trestným činům.²

Smlouva o Evropské unii a vytvoření třípilířového unijního systému přinesly do oblasti ochrany finančních zájmů Evropských společenství novou právní kvalitu. Čl. 209a Smlouvy o založení Evropských společenství vyslovil obecné požadavky na vytvoření stejných, účinných a odrazujících prostředků ochrany finančních zájmů Společenství. Poněkud doplněná úprava se objevila později v souvislosti s úpravami Smlouvy provedenými po Amsterdamské smlouvě (čl. 280).

V r. 1995 byla podepsána Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, jako jeden z prvních významných počínů Evropské unie v oblasti trestního práva.³

¹ Rada pro justici a vnitřní věci, pracovní skupina pro trestní právo a komunitární právo, na jednání dne 29. 2.–1. 3. 1996.

² Srov. např. rozhodnutí ESD ozn. jako „Yugoslavian Maize Case“ č. 68/88 nebo Rapport sur l'application de l'article 209a du Traité sur l'Union européenne, Brusel, listopad 1995.

³ OJ 1995, C 316, 27/11.

Bohužel vleklý proces ratifikace smlouvy znamenal výrazné pozdržení tohoto potřebného instrumentu.⁴

Na základě požadavku Evropské komise a Evropského parlamentu byla proto v první polovině devadesátých let minulého století ustavena pracovní skupina, v níž byli zastoupeni nejvýznamnější teoretici trestního práva v členských státech Evropské unie. Skupina byla pověřena vypracováním projektu, jenž by poskytl přehled možností trestního práva hmotného a procesního v oblasti ochrany rozpočtových prostředků Evropských společenství proti různým formám jejich zneužití.

Skupina pod vedením profesorky pařížské Sorbonny Mireille Delmas-Marty po zpracování předběžných studií dospěla k závěru, že jediným výsledkem může být návrh modelového trestního kodexu, označeného pracovním názvem *Corpus Juris*⁵. Tento projekt by ovšem předpokládal existenci tzv. **Evropské justiční oblasti v trestních věcech**,⁶ založené především na **principu evropské (trestní) teritoriality**. Návrh projektu byl schválen. Práce započaly v listopadu roku 1995 a byly ukončeny v květnu následujícího roku.

„Evropská trestněprávní justiční oblast“ by měla podle názorů odborníků předpokládat trestně právní jurisdikci společnou členským státům Evropské unie ve vztahu k osmi trestným činům poškozujícím finanční zájmy ES, které *Corpus Juris* předpokládá implementovat do národního práva.

Projekt „Evropské trestněprávní justiční oblasti“ se v procesní části oprostuje od potíží, jež jsou dosud svázány pravidly mezinárodní justiční spolupráce, kdy spolupracují justiční orgány v zásadě prostřednictvím určitých ústředních (ministerstvo spravedlnosti nebo generální prokuratura, apod.) nebo diplomatických úřadů. „Evropská justiční oblast“ účelově usnadňuje vyšetřování a trestní stíhání skutků zaměřených proti generálnímu rozpočtu Společenství, jakož i výkon rozhodnutí o trestních věcech.

Corpus Juris byl hned od počátku koncipován jako opus obsahující nejen hmotněprávní část, ale i partii, která by hmotněprávní instituty uváděla v život – procesní. Návrh se opírá o zásady zákonnosti trestného činu a trestu, odpovědnosti za zavinění, zásadu přiměřenosti trestu (hmotné právo), jakož i zásady evropské teritoriality, soudního přezkumu, kontradiktorního řízení a subsidiarity národního práva (procesní část).

Hmotněprávní část vycházela z pojetí ochrany finančních zájmů ES z první poloviny devadesátých let a odráží se v ní zejména zásady **asimilace, kooperace a harmonizace**.

V této části můžeme především najít skupinu osmi skutkových podstat trestných činů proti finančním zájmům ES (podvod proti rozpočtu ES, podvod ve sféře volné

⁴ Smlouva byla ratifikována až v roce 2002 a teprve tímto okamžikem se stala závaznou pro všechny členské státy EU.

⁵ Označení *Corpus Juris* je „anglikanismus“ latinských slov *Corpus Iuris*, ale byl všeobecně přijat jako pracovní název a pod tímto označením (s dodatkem „2000“ u novelizované verze) setrval dodnes. Delmas – Marty, M. a kol.: *Corpus Juris*, Překlad původního textu pro české vydání Fenyk, J. – Jílek, D., Vydavatelství Sypťák, Brno 1998.

⁶ Zřízení Evropské justiční oblasti není původním projektem Evropské unie, ale jde o terminologii, se kterou již z iniciativy francouzského prezidenta V. G. d'Estainga pracovala od r. 1977 Rada Evropy a směřovalo kromě šíření myšlenek právního státu, ochrany lidských práv a základních svobod i proti různým formám přes-hraniční kriminality v členských státech Rady Evropy. Obsahově se oba projekty liší, protože integrační prostředí Evropské unie je příznivější, i když na dřívější, zejména smluvní podklad mezinárodní justiční spolupráce (mnohostranné úmluvy Rady Evropy) navazuje.

soutěže, korupce, zneužití úřední povinnosti, zpronevěra, vyobrazení služebního tajemství, praní a přechovávání majetkových hodnot získaných z nepoctivých zdrojů a zločinné spolčení. Dále se hmotněprávní část věnuje základům trestní odpovědnosti (zavinění, omyl, individuální trestní odpovědnost, trestní odpovědnost vedoucího obchodní společnosti, trestní odpovědnost právnických osob). Závěr tvoří pojednání o druhích trestů a způsobu jejich ukládání.

Procesní partie definuje princip evropské teritoriality, postavení a organizaci úřadu **Evropského veřejného žalobce**, jeho působnost při trestním stíhání, zastupování obžaloby před národními soudy, podmínky místní příslušnosti, přezkumnou povinnost soudu, rozsudek, opravné prostředky (odvolání k Soudnímu dvoru ES) a základní zásady řízení kontradiktorního typu (práva obviněného, práva Evropské komise jako poškozeného, definice důkazního břemene, přípustnost důkazů, veřejnost řízení a ochrana osobních údajů). Zdůrazňuje se subsidiarita národního práva.

Naplnění zásady evropské teritoriality podle názorů expertů vyžaduje zřízení funkce Evropského veřejného žalobce – prokurátora (European Public Prosecutor). Ten má být vybaven identickými – operačními pravomocemi ve všech členských státech. Jeho úřad by měl být decentralizován (Evropský prokurátor v Bruselu a delegovaní náměstci v členských státech) a pracovat v součinnosti s vnitrostátními žalobci. Úřad evropského prokurátora by měl být tedy orgánem Evropského společenství, odpovědným za vyšetřování, trestní stíhání, podání obžaloby, zastupování obžaloby v hlavním líčení a výkon rozsudků, týkajících se taxativně definovaných trestných činů proti financím Evropského společenství. Trestní stíhání by bylo ovládáno zásadami legality a vyšetřovací.⁷ Měl by být orgánem nezávislým jak na národních orgánech, tak na orgánech Společenství, ale současně by měl spolupracovat s příslušnými orgány členských zemí a dokonce některé jeho pravomoci by měly být přeneseny na národní žalobce. Zastupování veřejné žaloby by ovšem neprobíhalo před „Evropským soudem“ ale před příslušným soudem národním. O základních lidských právech a svobodách v průběhu přípravného řízení (příkaz k zatčení, atd.) by rozhodoval „soudce svobod.“⁸

Podle zpracovaného záměru by se trestněprávní jurisdikce a výkon pravomocí orgánů činných v trestním řízení měl, i přes existenci centrálního veřejného žalobce, uskutečňovat v prostoru státního území každého členského státu EU, přestože byla současně konstatována rozdílnost v právních systémech daná historicko-právními kořeny, jakož i dalšími okolnostmi. Nejednotnost se projevuje i v zákonných definicích skutkových podstat trestných činů či správních deliktů, trestněprávní odpovědnosti, procesních předpisech, dokazování a reciproční justiční pomoci. Takový byl i výsledek analytické činnosti odborných podskupin. Navzdory právním překážkám navrhla pracovní skupina v r. 1995 určité postupy, jak dosáhnout účelu „Evropské právní oblasti“ v trestních věcech. Zvolenými prostředky se staly zásady asimilace, kooperace a harmonizace, které byly víceméně účelově vztaženy i na oblast trestního práva.

⁷ Na potřebnosti zásady legality jako harmonizačního prostředku se shodli téměř všichni experti. Přípravovaný věcný záměr rekodifikace trestního práva procesního v České republice jde směrem opačným.

⁸ Toto pravidlo se ovšem objevuje až v „novelizované“ verzi CJ z r. 2000.

Corpus Juris byl původně publikován ve francouzské a anglické verzi.⁹ V současné době již však existují verze italská, španělská a holandská, německá a mnohé další, dokonce i ve střední a východní Evropě.¹⁰

Po neformálním „připomínkovém procesu“ v jednotlivých členských, a za pomoci expertů u některých kandidátských, zemí¹¹ byl v následujících letech Corpus Juris přepracován. Výsledku předcházelo zpracování studie, vyžádané na základě požadavku Evropského parlamentu vůči Evropské komisi v r. 1997. Studie byla zaměřena na dvě skupiny problémů.

První se týkala **proveditelnosti** Corpus Juris ve vztahu k národnímu právu členských států. Zahrnovala analýzu právního rámce a otázky kompatibility s ústavním právem, trestním právem hmotným a procesní analýzu jednoho článku po druhém. Tuto část studie zpracovávali experti jednotlivých států.

Druhý okruh otázek se týkal zvláštních problémů horizontální spolupráce mezi členskými státy a vertikální spolupráce mezi členskými státy a Uníí. Pro každou skupinu těchto otázek byla zvolena skupina významných zemí. Pro otázky obchodního tajemství, bankovního tajemství a možností odmítnutí právní pomoci bylo přizváno též Švýcarsko. Studie byla zpracována v letech 1998–1999.¹² V průběhu prací byla ze strany institucí Unie (Parlament, Komise, OLAF) věnována maximální pozornost široké prezentaci výsledků a bylo přihlíženo k četným připomínkám i kritice. Ve Florencii (6. 6.–7. 5. 1999) byly všechny návrhy diskutovány všemi experti zúčastněnými na studii, včetně expertů z tehdy kandidátských zemí a výsledkem bylo právě vypracování dosud poslední verze **Corpus Juris 2000**.¹³ V projektu došlo ke zdokonalení pasáží o ochraně lidských práv a základních svobod, zpřesnění definic trestných činů, doplnění částí o postavení jednotlivých účastníků řízení, propracování organizace a působnosti evropského veřejného žalobce, ale i zavedení nových institutů jako je **evropský zatykač** nebo soudce svobod, atd. Zdá se, že tím byla teoretická hodnota díla vyčerpána. Praktické výsledky této práce se však stále více (i když spíše fragmentovitě) objevují v legislativě orgánů EU (evropský zatykač, evropský veřejný žalobce, atd.). Významně k tomu přispěla zejména Amsterdamská smlouva, která otevřela možnost zdůraznit význam národního trestního práva v procesu evropské integrace, ale také paradoxně i nárůst závažné trestné činnosti ve světě i Evropě samé (např. terorismus).

Období přípravy nových evropských států na vstup do Evropské unie se nutně muselo připomenout také v pokračujících pracích na tomto významném projektu. V le-

⁹ Delmas-Marty, M.: Corpus Juris, Economica, Paris a Direction Générale du Contrôle Financier, Brusel, 1997.

¹⁰ Pozn. Do češtiny byly přeloženy obě verze, tedy Corpus Juris (Fenyk, J. – Jílek, D., Brno 1997) i Corpus Juris 2000 (Fenyk, J. – Kloučková S., Brno 2001).

¹¹ Např. Fenyk, J.: Report on Penal and Administrative Sanctions, Settlement, Whistleblowing and Corpus Juris in the Czech Republic, Trier 2001.

¹² Výsledky byly následně publikovány ve 4 svazcích – Intersentia Groningen – Antverp – Cambridge, 2001 (I. potřeba, legitimita, proveditelnost CJ, II.–IV. Horizontální syntézy srovnávacího práva o proveditelnosti CJ).

¹³ Delmas – Marty, M. – Vervaele, J. A. E.: Corpus Juris 2000, Trestněprávní ustanovení za účelem ochrany financí Evropské unie, Intersentia Groningen – Antverp – Cambridge, 2001, překlad do češtiny pro české vydání Fenyk, J. – Kloučková, S., vydavatelství Sypťák, Brno 2001.

tech 2000–2001 pracovní skupina složená z expertů, kteří se podíleli na dřívějších verzích Corpus Juris a z expertů z tzv. kandidátských států v průběhu jednoho roku vypracovala studii o možné implementaci Corpus Juris kandidátských státech, zakončenou Trevírkou deklarací ze dne 15. 9. 2001, vyzývající k účinnějšímu řešení postihu všech forem podvodných jednání proti rozpočtovým a jiným finančním prostředkům Evropských společenství.¹⁴

Všechny shora uvedené projekty jsou založeny na základních zásadách, mezi nimiž místo nejvýznamnější zaujímá ochrana základních lidských práv a svobod, ve smyslu požadavků Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Evropské charty základních práv, tak, aby tato ochrana byla jednotná, vysoká a účinná.¹⁵ Následující část tohoto pojednání je věnována právě otázce ochrany lidských práv a základních svobod.

2. EVROPSKÁ UNIE A PRÁVO NA SPRÁVEDLIVÝ PROCES

Základní práva a svobody stanoví rámec, v němž se donucovací státní moc při stíhání trestných činů může pohybovat a který nesmí překročit. Některá práva nelze vůbec omezit, ať je zájem na postihu trestného činu jakkoli naléhavý, protože by to znamenalo zcela fatální důsledek pro osobnost člověka (zákaz mučení, nelidského zacházení, ponižování atd.). Jiné z těchto práv a svobod lze v trestním řízení omezit, ale jen za podmínek a v mezích stanovených Ústavou nebo Listinou základních práv a svobod či mezinárodní smlouvou. Ty zásady, které mají povahu obecných procesních principů jsou vlastně projevem práva na spravedlivý proces v demokratickém právním státě.¹⁶

Abyste bylo možné provést analýzu úrovně ochrany práva na spravedlivý proces v opusu Corpus Juris, je nejprve na místě označit ty zásady, jejichž naplnění vytváří základ potřebné ochrany. Zde je možno provést definice například na úrovni národního práva (Ústava a Listina základních práv) nebo na mezinárodní úrovni (zejména Evropská úmluva o ochraně lidských práv) či na úrovni Evropské unie (Charta základních práv EU).

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení č. 209/1992 Sb.) stanoví zejména právo na život (čl. 2), právo nebýt mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení (čl. 3), nebýt diskriminován (čl. 14), právo na osobní svobodu a bezpečnost (čl. 5), právo na nedotknutelnost obydlí a právo na respektování soukromého života a korespondence (čl. 8), právo na to, aby byla vina prokázána jen způsobem, stanoveným zákonem (čl. 6 odst. 2), **právo na spravedlivý proces (čl. 6).**

Rozsah stanovený Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, dodatkovými protokoly a rozhodovací praxí Evropského soudu pro lidská práva

¹⁴ Study on „Penal and Administrative Sanctions, Settlement, Whistleblowing and Corpus Juris in the Candidate Countries“, ERA-Forum, Scripta iuris europaei, special issue, 3–2001.

¹⁵ Declaration of Trier on Common Legal Area for Fighting EU Frauds, 15. 9. 2001.

¹⁶ Čiřařová, D., Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a.s., 2004, str. 34–35.

je vymezen především právem, aby o obvinění v trestních věcech rozhodl soud jako nezávislý a nestranný orgán, zřízený zákonem, vybavený plnou jurisdikcí. Právo na spravedlivý proces dále zahrnuje právo na rovnost zbraní, právo na kontradiktorní projednání věci, právo na veřejné projednání věci a vyhlášení rozhodnutí, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, právo být přítomen projednání věci, právo na presumpci nevin, právo na nepřipustnost důkazů provedených na základě nezákonného donucení, právo obviněného mlčet a neobviňovat sám sebe, právo být seznámen s podstatou a povahou obvinění, právo na obhajobu, právo na odvolání a právo být souzen jen jednou v téže věci.

Evropská unie od okamžiku svého vzniku usilovala o navázání tradice ochrany lidských práv a základních svobod v Evropě. Sloučila proto klasická základní politická práva na straně jedné a sociální práva na straně druhé do jednoho dokumentu. Vznikla tak **Charta základních práv Evropské unie** (2000/C 364/01), která si klade za cíl kodifikovat existující ochranu základních lidských práv v rámci Evropské unie, jako supranacionálního společenství států, je zčásti psaná (např. práva občana Unie) a zčásti nepsaná (obecné zásady komunitárního práva). Jejím smyslem je kodifikovat již uplatňované, ale roztržité závazky v rámci práva komunitárního a dále připojit k nim nové principy, platné v jiných právních systémech nebo řádech. Charta vymezuje společné hodnoty, založené na dvou základních zásadách: zásadě demokracie a zásadě právního státu.

Charta vymezuje základní práva komplexně, když upravuje především důstojnost člověka (část I), politická práva (část II), rovnost (část III), solidaritu (část IV), ochranu práv občana (část V), práva v soudním řízení (VI) a některá omezující ustanovení (VII). Z hlediska práva na spravedlivý proces Charta převzala většinu zásad zakotvených již v Evropské úmluvě o základních lidských právech (čl. 6 EÚLP). Stanoví především právo na účinnou nápravu a na spravedlivý proces (čl. 47) právo na presumpci nevin a na obhajobu, zásadu zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a sankcí (čl. 48), zásadu nepřipustnosti stíhání a trestání pro stejný skutek (čl. 50). Charta zatím není závazným dokumentem, ale v případě, že se závaznou stane, pak se bude týkat všech orgánů Evropské unie a jednotlivých členských států, pokud budou postupovat podle komunitárního práva.

3. ZÁKLADNÍ ZÁSADY PRO CORPUS JURIS (1997) A CORPUS JURIS 2000

Oba předmětné dokumenty dobou svého vzniku spadají do období před dokončením Charty základních práv Evropské unie. Promítají se v nich proto především ty principy, které Unie zdědila po dlouhém procesu vývoje základních lidských práv v Evropě, představovaném v posledním období zejména dokumenty Rady Evropy. Přítom však již v prvním pokusu (1997) je možno spatřovat úsilí o nadstandardní koncepci práva na spravedlivý proces, vytvořenou díky novému pojetí dílčí evropské jurisdikce.

Corpus Juris (1997) vycházel z několika základních zásad, v nichž se promítá nepochybně i právo na spravedlivý proces.

První (a v původní verzi jedinou výslovně zmíněnou) se stala **zásada hmotně-právní a procesní zákonnosti**, podle které by odpovědnost za trestné činy uvedené v ustanoveních čl. 1–8 Corpus Juris a tresty, definované v Corpus Juris bylo možno ukládat jen za podmínky, že budou naplněny všechny znaky trestných činů zde uvedených a že budou splněny zákonné procesní podmínky. S naplněním této zásady souviselo uplatnění zákazu retroaktivity v případech, že by text Corpus Juris byl novelizován a ve vztahu k čl. 1–8 zákaz analogie. Návrh výslovně odkazoval na čl. 7 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

Další zásadou byla **zásada individuální trestní odpovědnosti**, daná jednáním obviněného jako pachatele, resp. hlavního pachatele, vztažená však rovněž na různé formy trestné součinnosti.

Třetí zásadou byla **zásada přiměřenosti**, definovaná požadavkem, aby trestní sankce uložené za spáchaný trestný čin byly přiměřené vzhledem k závažnosti činu, významu chráněného zájmu a způsobené škody, s přihlédnutím k míře rizika, jež bylo činem vyvoláno, k míře zavinění a osobním poměrům pachatele.

Poslední **zásada systému soudních záruk** ukládala, aby o vině a trestu rozhodoval jen nezávislý a nestranný soud.

Corpus Juris 2000 ke shora uvedeným principům připojil další zásady.

Jednalo se především o **princip evropské teritoriality**. Podle něho pro účely trestního stíhání, vyšetřování, řízení před soudem a vykonávání řízení o trestných činech uvedených v čl. 1–8 Corpus Juris se území členských států Evropské unie považuje za jednotné území, tvořící evropský justiční prostor.

Nezbytným předpokladem principu evropské teritoriality je bezpodmínečné prosazení principu **ne bis in idem**. Podmínkou uplatňování tohoto principu ovšem je, že členské státy ve vztahu k trestným činům uvedeným v čl. 1–8 Corpus Juris budou bezvýhradně uznávat zásadu **rei iudicatae**.

Jako další, nová zásada, byla k projektu Corpus Juris přičleněna **zásada kontradiktorního způsobu řízení**. Podle této zásady jsou procesní postupy kontradiktorní, pokud, za respektování zásady rovnosti zbraní definované Soudem pro lidská práva, zajišťují, že strany mají přístup k jakýmkoli důkazům a návrhům předloženým soudem, které mají vliv na projednání věci a konečné rozhodnutí.

Právo **na obhajobu** je garantováno mezinárodními právními prostředky, zejména Evropskou úmluvou o lidských právech a Mezinárodním paktem občanských a lidských práv.

Samostatná část opusu byla věnována **zásadě subsidiarity národního práva** (část IV). Podle této zásady se ustanovení čl. 1–8 a procesních pravidel uvedených v čl. 9–34 Corpus Juris doplní národním právem tam, kde je to nezbytné. Národní právo je třeba používat zejména pokud jde o vyšetřování, trestní stíhání, vynesení rozsudku nebo jeho výkon, v závislosti na vývoji trestního stíhání. Ustanovení čl. 9–16 přitom lze doplnit národním právem jen pokud je to pro obviněného výhodnější.

4. PRÁVO NA SPRÁVEDLIVÝ PROCES PODLE CORPUS JURIS 2000 A SYSTÉM COMMON LAW

Z hlediska právních norem, které byly použity pro legitimaci Corpus Juris a které upravují ochranu lidských práv se zaměřením na právo na spravedlivý proces je situace poměrně zjednotušená tím, že zpracovatelé uchopili především mezinárodní právní předpisy, které byly v době zpracování projektu v Evropských zemích považovány za standard ochrany lidských práv.

Mezi nimi nepochybně sehrála rozhodující roli Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Někteří členové týmu expertů vnesli do projektu prvky národního práva svých zemí, ale zpravidla šlo o dílčí a nevýznamné modifikace Evropské úmluvy.¹⁷ **Zásadní problémy nastaly jen v případě zemí, kde se uplatňuje common law právní systém**, protože například řada požadavků, opírajících se o Habeas Corpus Act 1679, nebyla způsobilá aplikace ve většinovém kontinentálním systému.

Hlavní pozornost autorů projektu se zaměřila na určité skupiny problémů. Jedná se především o organizaci a působnost Evropského veřejného žalobce (čl. 18–24), průběh přípravného řízení (čl. 25–25 quater), řízení před soudem (čl. 26–28) a s tím spojená některá obecná ustanovení (práva obviněného, poškozeného, nesení důkazního břemene a zásady pro přípustnost důkazů a pro jejich vyloučení).

V případě projektu **Evropského veřejného žalobce** se od počátku vyskytovaly zásadní výhrady ze strany členských států se systémem práva common law, jemuž je instituce veřejné žaloby v kontinentálním pojetí v zásadě cizí.

Především je tomu tak proto, že přípravné řízení, v jehož rámci veřejný žalobce na kontinentu zpravidla sehrává roli pána sporu (dominus litis), a které je významným předstupněm ve vztahu k řízení před soudem, není podle anglo-saské právní tradice považováno za stadium trestního řízení.

Kontinentální žalobce je vybaven takovými pravomocemi, jež znamenají od počátku řízení faktickou nerovnost mezi jeho subjekty.¹⁸

Soudce svobod je orgánem pro výkon nezávislých a nestranných soudních záruk přípravného řízení; jeho funkce je neslučitelná se soudem, který rozhoduje o vině a trestu.

Obžalobu podle common law nutně nemusí podávat veřejný žalobce kontinentálního typu. Přezkoumává ji soud (do 24 hodin) a obviněný má právo na porotu.

Soudní přezkum důvodnosti obžaloby podle Corpus Juris je prováděn také soudcem svobod. Pokud by tento systém pronikl do systému common law, mají odborníci za to, že by porušoval základní práva (zejména Habeas Corpus Act 1679).

Právo žalobce podávat opravné prostředky v neprospěch obviněného je v rámci common law systému vyloučeno (tzv. double jeopardy principle).

Zavedení možnosti **vydat občana ze státu s common law** k trestnímu stíhání na kontinent (evropský zatýkácí rozkaz) znamená vyloučení Habeas Corpus, což je považováno za porušení základního práva.

¹⁷ Delmas-Marty, M. – Vervaele J. A. E. (eds): The implementation of the Corpus Juris in the Member States, volume I, Intersentia, Antwerpen–Groningen–Oxford, 2000, str. 347 a násled.

¹⁸ Dick-Erikson, T., Mowbray, Ch. (Democracy Movement, Richmond & Twickenham Branch): „Corpus Juris“ and the threat to British common law rights, na www.ukdemocracy.co.uk.

Nelze ovšem přehlédnout, že Evropa je tvořena především právními řády, které dnes upřednostňují formalizované přípravné řízení pod dozorem veřejného žalobce. Využívá se tak verifikační a filtrační úlohy přípravného řízení a předchází se zbytečným soudním sporům. Zásada rovnosti procesních stran se uplatňuje v pravém slova smyslu až v řízení před soudem a faktické zvýhodnění veřejného žalobce v přípravném řízení (vybavení veřejnou mocí), je kompenzováno uplatňováním zásady „favore defensionis“. Právo podat opravný prostředek v neprospěch obviněného vyplývá ze zásady materiální pravdy a zásady obžalovací. Tradice porotního systému se na kontinentu udržela jen v několika málo případech. Evropský zatýkácí rozkaz, přijatý v členských státech Evropské unie na základě rámcového rozhodnutí, se zatím daří postupně prosazovat a nezdá se být výjimkou ani Velká Británie či Severní Irsko.

CORPUS JURIS AS A PROJECT OF CRIMINAL LAW MODEL AND A RIGHT ON A FAIR TRIAL

Summary

The establishment of an area of freedom, security and justice was one of the main objectives of the Treaty of Amsterdam. Measures to harmonize criminal law as well as judicial cooperation in criminal matters are indivisible part of this objective.

Conclusions of the European Council meeting at Tampere (1999) stipulated which measures are needed so as to guarantee the real mutual recognition of judicial decisions in criminal matters, including the pre-trial decisions, and to guarantee the free circulation of criminal evidence.

The Corpus Juris study (1997) had introduced a number of guiding principles in relation to the protection of the financial interests of the European Union within the framework of the European Judicial Space, including the European Public Prosecutor including the principles for protection of fundamental rights and freedoms within criminal procedure.

The Corpus Juris study 2000 aims to analyse the feasibility of the Corpus Juris in relation to the legislation of the Member States and also to analyse the horizontal and vertical cooperation in the Member States. The study was carried out in 1998–1999 upon the request of the European Parliament and the Anti-Fraud Office, OLAF, by researchers from the Association of European Lawyers for the Protection of the Financial Interests of the European Union not only from old member states, but also from so called candidate countries.

In order to achieve many important proposals and comments, objections etc. after old version of the Corpus Juris, they were developed following guiding principles often enshrined in the Constitutions of the member states and resulting from cases-law of the European Court of Justice and the European Court for Human Rights:

Principle of legality

Sanctions laid down in the Corpus Juris are only applicable to the offences whose constituent elements are expressly defined in Articles 1 to 8 and according to the provisions of Articles 14 to 17. In case of amendment of the Corpus Juris, the more punitive criminal law does not apply to conduct that took place beforehand. Articles 1 to 17 of the Corpus Juris must be interpreted strictly when they are not favourable to the defence. Changes in interpretation are only allowed if they were reasonably foreseeable. The offences defined in Articles 1 to 8 do not apply to analogous situations, unless these are expressly laid down.

Principle of individual culpability

Criminal liability for offences laid down in Article 1 to 8 of the Corpus Juris is individual. An offender is liable as a main offender, inciter or accomplice and liability is determined in relation to a person's own behaviour and fault.

Principle of proportionality of penalties

Criminal sanctions applicable to offences specified in Articles 1 to 8 of the Corpus Juris are proportionate to the seriousness of the offence, assessed with reference to the interests to be protected, the damage caused or threat observed and, furthermore, the fault of the offender and his personal circumstances.

Principle of judicial control

Only an independent and impartial tribunal may find an accused person guilty of offences laid down in Articles 1 to 8 of the Corpus Juris and pronounce the sanctions applicable. Throughout the investigations relating to an offence laid down in Articles 1 to 8 of the Corpus Juris and throughout the preparatory stage of the procedure, each measure which seriously affects personal freedom must be authorised by an independent and impartial judge. The role of the judge is to check that the legal basis is sufficient to justify the measure and that the circumstances are sufficiently serious to justify the decision.

Principle of European territoriality

In relation to offences defined in Articles 1 to 8 of the Corpus Juris, the territory of the Member States of the European Union constitute a single space called the European Judicial Space. The competence *ratione loci* of the European Public Prosecutor (EPP) and of national judges issuing warrants and judgments in application of the Corpus Juris extends to the whole European Judicial Space. The European Public Prosecutor prosecutes and conducts investigations on the whole territory of the Union (Article 24(1)(a)); warrants issued by the judges of freedoms (Article 24(1)(b)) and judgments made by the courts and tribunals of the Member States of the Union (Article 24(1)(c)) can be executed on the whole territory of the Union. The EPP chooses the national jurisdiction of judgment, under the control of the European Court of Justice (Articles 26 and 28). European territoriality implies the unconditional recognition of the rule of *ne bis in idem*. This rule applies in relation to offences defined in Articles 1 to 8 of the Corpus Juris. It requires all national authorities responsible for investigations or for prosecution and each criminal court of the Union to give *res judicata* status to judgements in criminal cases originating from other European jurisdictions, relating to the same offences, the same facts and concerning the same persons (Article 23(1)(b)).

Principle of proceedings which are contradictory

The principle of proceedings which are contradictory implies, in respect of equality of arms within the meaning defined by the European Court of Human Rights, that parties have a right to be informed of all evidence or observations communicated to the judge (even by a party or an independent prosecutor) which could influence his decision, as well as the right to discuss the evidence. For the accused, this model means, under the conditions defined in the international instruments on the protection of human rights and particularly the European Convention on Human Rights and the United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, that the rights of the defence must be recognised.

Key words: Human Rights and Corpus Juris, Principle of legality, Principle of individual culpability, Principle of proportionality of penalties, Principle of judicial control, Principle of European territoriality, Principle of proceedings which are contradictory